

Ograde, zidovi i žice na državnim granicama

Iva Pleše

Nakon što su, u rano proljeće 2019. godine, krenuvši iz Bihaća, daima hodali kroz snijeg te plivajući prešli gotovo zamrznutu rijeku Kupu, trojica su se marokanskih mladića našla ispred „četiri do pet metara visoke željezne ograde s bodljikavom žicom na vrhu“. Prvi koji se popeo na spomenuto barijeru porezao je ruku na žici dok su druga dvojica uspjela prijeći bez ozljeda. S druge strane čekali su ih, međutim, naoružani policajci.

Ograda čiji je dio, prema jednoma od [izvještaja o pušbeku](#), ovdje kratko opisan samo je jedna od brojnih i umnažajućih prepreka na vanjskim granicama ovdašnjih i drugih teritorija. Radi se o državno-graničnoj barijeri između Slovenije i Hrvatske, velikim dijelom smještenoj u prirodu kako bi, kao element sustava ogradijanja / ozidavanja / ožičavanja u protu-migrantske svrhe, činila dio [naoružanog krajolika](#). Ozljede na žici, koja se ovdje naziva bodljikavom iako se vjerojatnije radi o, još opasnijoj, žlet-žici, također su samo dio ozljeda kojima su izloženi ljudi u pokretu u svojim pokušajima prelaska granica (v. [gejm](#)).

Na tim su se granicama, osim spomenute slovensko-hrvatske barijere, podizale i druge. Prije slovenske podizala se mađarska barijera prema Srbiji (Korte 2022) kojoj je kasnije pridružena i ona prema Hrvatskoj. Prema Sloveniji je u to doba barijeru počela graditi [Austrija](#). [Bugarska](#) je još 2014. počela graditi barijeru prema Turskoj, kao i [Grčka](#) dvije godine ranije. Nakon mađarske barijere gradi se i [makedonska](#) prema Grčkoj, [nova mađarska](#) prema Srbiji, paralelna onoj prvoj, i [srpska](#) prema Makedoniji. Tim barijerama podizanim vezano uz [balkansku rutu](#), prethodile su, ili ih slijede, druge suvremene evropske barijere, poput [španjolske](#) s Marokom, [litavske](#) i [latvijske](#) prema Bjelorusiji, [britansko-francuske](#) u Calaisu, [poljske](#) prema Bjelorusiji itd. Bile one evropsko-unionske, unutar-evropsko-unionske odnosno šengenske, unutar-šengenske ili „samo“ evropske, sve su tek dio „svjetskih“ ograda, zidova i žica ubrzano podizanih posljednjih godina i desetljeća i to ponajprije – iako uz navođenje i drugih, antiterorističkih i antikrijumčarskih razloga – kao zaštita od migranata (usp. npr. Vallet 2019). Tako se i uz barijere vezane za balkansku rutu dominantno, i ne skriveno, spominje upravo [obrana](#) od migranata kao [razloq](#) njihova podizanja. Uostalom, iako su se zamisli o njima javljale i ranije (Beznec et al. 2016: 40-41), upravo je u **Ijeto 2015. godine** započelo podizanje vanjskih ograda, zidova i žica što je tumačeno, cinično, i kao „[građevinski odgovor](#)“ na „val ilegalnih migranata“ odnosno kao „način nošenja s trajućom izbjegličkom krizom“ (Sicurella 2017).

Te se barijere, medijski nazivane bodljikavom [ogrdom](#) i bodljikavom žicom, graničnom [ogrdom](#), [zidovima](#) od bodljikave žice, žičanom ogradom i [žlet-žicom](#), međusobno i bitno razlikuju s obzirom na tehničke karakteristike odnosno upotrijebljeni materijal, složenost i cjelokupni fizički oblik. Radi se o čitavom spektru prepreka, od tehnološki vrlo jednostavnih do sofisticiranih, od žice u kolutima samo pobacane po zemlji ili nataknute na metalne štapove, preko panel ograda sa ili bez žice na vrhu i u podnožju, do tzv. pametne, [SF](#) ili [high-tech](#) mađarske ograde kako je, zbog načina gradnje, materijala i sastavnih dijelova poput senzora za toplinu, elektrošokova, kamera i zvučnika (usp. Kallius 2017), nazivaju mediji.

No jedna od zajedničkih karakteristika tih raznovrsnih barijera jest njihova stalna podložnost izmjenama, dopunama, ojačavanjima i produljenjima. Tako je primjerice slovenska barijera prema Hrvatskoj – za koju je, vezano uz političke promjene u Sloveniji, najprije u proljeće 2022. godine naveliko najavljivano da će se srušiti a zatim je rušenje na Ijeto iste godine i [krenulo](#) i stalo – nekoliko puta tokom godina nadograđivana da bi na koncu – iako se to precizno u [javnosti](#) ne zna, navodno radi zaštite od krijumčara – dosegla dužinu od oko [200 kilometara](#) što je po prilici jedna trećina od duljine ukupne slovensko-hrvatske granice. Osim što se produžuju, barijere se i dupliraju, poput mađarske prema Srbiji 2017. godine. U Ijeto 2022. godine [mediji](#) pak prenose da će Mađarska postojeću barijeru prema Srbiji ponovno nadograditi, ovoga puta u vis. Ovo posljednje je istodobno i primjer čestih vezivanja graničnih barijera uz različite tipove najava, o njihovom postavljanju ili pak [skidanju](#), upozorenja, [prijetnji](#), [ponuda](#) i srodnih diskursa.

Barijere povezane s balkanskom rutom smještene su na različitim lokacijama, između ostalog i vezano uz položaj granice u odnosu na naseljena mjesta. Dok se neke podižu samo tamo gdje nema tzv. prirodnih granica, kao u slučaju mađarske barijere prema Hrvatskoj, neke se postavljaju upravo uz njih, primjerice uz već spomenuto rijeku Kupu na slovensko-hrvatskoj granici. Također, različiti tipovi barijera podižu se na različitim terenima: tamo gdje se na [mađarskoj granici](#) navodno manje ilegalno prelazi, planirano je postavljanje jednostavnijeg tipa barijera, a tamo gdje su pokušaji prelazaka učestaliji, planirao se drugi, efikasniji tip prepreke.

Ponegdje su granične barijere udaljene od naselja i podignute u nepristupačnim ili barem manje posjećivanim dijelovima krajolika, a ponegdje su smještene vrlo blizu naselja ili obilaženih lokaliteta. Primjerice, u pojedinim predjelima Mađarske uz granicu s Hrvatskom i Srbijom barijere su postavljene „nasred polja“, u krajoliku bez prirodnih prepreka, pa ih se na fotografijama snimanim iz daljine može uočiti tek zumiranjem koje, dakle, granicu čini naknadno vidljivom. Da bi se do tih prepreka došlo, treba uložiti određeni trud, jer su polja udaljena od ceste, kao i od mjesta na kojima se živi, radi ili boravi. Tako čak ni oni koji žive u njihovoj relativnoj blizini ne znaju nužno gdje su točno barijere i na koji način do njih doći, kako je to u jednom od ERIM-ovih istraživačkih intervjuja ispričala mještanka u Kneževim Vinogradima u maju 2022. godine.

Mađarska barijera "nasred polja". Bački Breg, 16. 5. 2022. Foto: Marijana Hameršak

Neke su barijere pak postavljene na mjestima u neposrednoj blizini okupljanja ljudi, ali nisu na prvi pogled jasno uočljive. Ljeti dobro posjećeno rječno kupalište u blizini Broda na Kupi odijeljeno je od slovenske strane žicom koja je, međutim, gotovo srasla s raslinjem na

obali rijeke sa slovenske strane, pa je se uočava tek naknadno i ne nužno. O nasilnoj i nakaradnoj ukopljenosti pojedinih barijera u prirodu govori i primjer žice koja se nalazi u samoj rijeci.

Kupalište kod Broda na Kupi. Lijevo: plaža i šuma uz rijeku. Desno: šuma uz rijeku u krupnometrijskoj planini, sa žicom. 12. 8. 2019. Foto: Iva Pleše

Lokalno znanje o ogradama, zidovima i žicama ne ovisi samo o njihovoj blizini ili udaljenosti od mjesta življenja ili okupljanja, nego i o egzistencijalnoj ili nekoj drugoj zainteresiranosti ljudi koji u pojedinim područjima žive. Tako primjerice stanovnici Preševa u blizini srpsko-makedonske granice, s kojima su istraživači razgovarali u julu 2020., većinom nisu znali čak ni to da Srbija podiže barijeru prema Sjevernoj Makedoniji. S druge strane u Miratovcu, selu udaljenom desetak kilometara od Preševa u smjeru granice, situacija je bila – a zato što se tamošnjim stanovnicima, navodno bez naknade, uzimala zemlja radi podizanja barijere – potpuno drugačija. Osim toga, barijera je utjecala i na njihov svakodnevni život tako što im je otežala pristup zemlji koja se sada nalazila s druge strane „ograđene“ granice (KlikAktiv 2021). Referirajući se u različitim medijskim prilogima na barijere podignute u njihovoj blizini ljudi na različitim lokacijama govore o negativnom utjecaju na mjesno gospodarstvo, ponajprije turizam, ili na provođenje slobodnog vremena. S druge strane ima i onih koji su, ako već ne ukazuju na dobrotivi barijera i kontrole s njima povezane, barem manje kritični naspram ogradijanja, poput primjerice vlasnice kampa pored Kupe u pograničnom području Slovenije i Hrvatske, koja podizanje barijere na vanjskoj granici Slovenije uspoređuje s podizanjem ograde oko kuće ili s ogradama u gradovima koje okružuju tvornice i tako ih štite. Prihvatanje barijere kao neminovnosti i njezino uklapanje u uobičajene aktivnosti jasno je vidljivo u pojedinim slovenskim pograničnim područjima prema Hrvatskoj gdje je „puno otvorenih vrata u žici“, gdje „ljudi šetaju s psima“, a policajci podmazuju reze na vratima ili „njeguju ogradu“, kako to u svojim terenskim bilješkama zapisuje jedna od ERIM-ovih istraživačica u kasno proljeće 2022. Atmosferu grotesknosti u takvom spajjanju žice sa svakodnevicom kratkom snimkom pod naslovom „Birthday by the fence“ nastoje prenijeti istraživači okupljeni oko projekta nazvanog Fencing Borders koji vizualno, zvukovno i na druge načine dokumentira barijere podignute duž granica na ovim prostorima.

Osim na mjestima udaljenim od službenih graničnih prijelaza, ograde, žice i zidovi postavljaju se i na samim graničnim prijelazima ili u njihovoj blizini, a u borbi protiv ilegaliziranih migracija na tim se mjestima koriste i manje, kako se nazivaju u dokumentima, protunavalne zaštitne ograde, odnosno pomicne ograde/vrata. Barijerama na granicama bliske su i zapreke – betonski blokovi i slične prepreke – kojima se blokiraju samo pojedine točke na granicama, preciznije ceste i makadamski putevi, ili mostovi, a barijerama na granicama u širem smislu pripadaju i brisani prostori poput onog nastalog sjećom šume na Plješivici. Na mostovima koji su građeni da bi spajali (usp. Riman i Škiljan 2018: 433-434) sada su, na raznim lokacijama, postavljene barijere koje snažno odvajaju i zaustavljaju kretanje.

Viseći most u Čednju, Gorski kotar. Lijevo: natpis na ploči u spomen na izgadjnju mosta 1957. godine. Desno: žica na mostu. Čedanj, 14. 8. 2019. Foto: Iva Pleše

Granični prijelaz Slum/Rakitovec na hrvatsko-slovenskoj granici. Lijevo i u sredini: otvorena pomična ograda/vrata u blizini graničnog prijelaza. Desno: ograda sa žicom na vrhu, postavljena duž obje strane ceste koja vodi do graničnog prijelaza. Slum, 31. 10. 2022. Foto: Iva Pleše.

Osim što se, kako je ranije spomenuto, barijere nadograđuju i umnožavaju, one također mijenjaju svoju lokaciju odnosno pomiču se,

nakon što su postavljene ili još u planiranju, primjerice bliže rijeci ili dalje od rijeke. One se također i uklanjuju, kao što je, primjerice, žica postavljena kod naselja Žunići uz slovensko-hrvatsku granicu na rijeci Kupi uklonjena prije ljeta 2018. godine, zbog, kako se pričalo, stradavanja ljudi u pokretu na tom mjestu na kojem je rijeka relativno plitka pa su je tu ljudi pokušavali prijeći. Međutim, na toj bi se barijeri često porezali pa ih je stoga trebalo zbrinuti. S jedne strane, dakle, žica nije zaustavila prijelaze preko rijeke i granice a s druge je stvarala dodatne probleme slovenskim službama pa su je stoga uklonili.

Kako se moglo uočiti u opisu prelaska barijere na Kupi citiranom na početku, fizičke prepreke na granicama ojačane su, osim, primjerice, nadzornim kamerama i dronovima, službeno ili neslužbeno, ljudstvom, ali i životinjstvom u obrani granice. Tako, primjerice, kako se to opisuje u jednom medijskom tekstu, mala grupa dobro naoružanih i javno finansiranih mađarskih rendžera pretražuje „šume u potrazi za migrantima koji dolaze preko granice sa Srbijom“. U dokumentarnom filmu Žica Tihe Dugac predstavljena je pak slovenska obitelj koja samoinicijativno čuva granicu i čiji se odrasli članovi provlače ispod žice kako bi provjerili je li se netko utaborio s druge strane, u blizini žice, te čeka kako bi prešao na slovensku stranu. Za razliku od ljudi koji na granici mogu djelovati samostalno, životinje se u čuvare granica pretvaraju uz pomoć čovjeka. Članovi kolektiva No Name Kitchen u maju 2022. godine na društvenim mrežama opisuju ozljede migranata uzrokovane ne samom žicom nego ugrizima pasa u blizini barijere, koje su dvojica graničnih policajaca na mađarskoj strani pustili s uzice kada su ih ugledali. Ovaj nam opis govori o barijerama koje su „potpomognute“ i ljudima i životinjama. Istodobno su **životinje** kao žrtve jedna od ponavljajućih tema lokalnih diskursa vezanih uz ograde i žice.

Uz već spomenutu ulogu graničnih barijera u fizičkom ozljeđivanju onih koji ih pokušavaju prijeći, treba, s druge strane, naglasiti podložnost tih barijera različitim migrantskim strategijama zaobilazeњa (usp. Vallet 2019) koje uključuje i, samostalno ili krijumčarski organizirano (usp. Beznec et al. 2016: 50-51), rezanje žice, preskakanje poput onoga opisanoga na početku teksta, kopanje tunela, provlačenje ispod žice, upotrebu ljestvi, pravljenje rupa (klikAktiv 2021) ili pronalaženje terena na kojima barijera nema jer ih je, primjerice, na njima teže podići. To istodobno govori o opasnosti terena koji ljudi u pokretu u tom slučaju moraju proći, kako se to napominje u jednom od ERIM-ovih istraživačkih intervju u proljeće 2022. godine u Gorskom kotaru, vezano uz prijelaze preko Kupe: „Idu tamo gdje nema žice, a tamo je opasno, strmo, brzo“.

Ograde, zidovi i žice imaju, napokon, ulogu i u pokretanju akcija, prosvjeda i diskursa suprotnih onima obilježenima utvrđivanjima, granicama, navodnom obranom i nasiljem. U tom smislu bilježimo ovdje na kraju jedan od činova takvog otpora, u kojemu se prepjev globalno poznate pjesme Clandestino posvećene ilegalcima, ovdje u izvedbi LeZbora, udaljuje od originalnih stihova ali slijedi njihov smisao tekstrom koji upravo ogradi, zid ili žicu izdvaja kao bitno obilježje evropskog odnosa prema ljudima u pokretu te govori o žilet žici sa svih strana, preko mora i Balkana... ko pse nas tjeraju, al mi naprijed moramo / daleko je bezbroj stopa vaša tvrdava Evropa / samo jedno sanjamo, da ko ljudi živimo / Marokanka ilegalka / Pakistanac ilegalac / Sirijka ilegalka / solidarnost - kriminal!

16. 1. 2023.

Literatura

Beznec, Barbara, Marc Speer i Marta Stojić Mitrović. 2016. Governing the Balkan Route. Macedonia, Serbia and the European Border Regime. Beograd: Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe.

Kallius, Annastiina. 2017. „The Speaking Fence“. *Anthropology Now* 9/3: 16-23.

klikAktiv. 2021. „Border Fence at the Serbian-Macedonian Border“. Beograd: klikAktiv.

Riman, Barbara i Filip Škiljan. 2018. „Rijeka i planina, granica i ljudi. Studija slučaja života pograničnog stanovništva Donjekupske doline i Žumberačkog gorja“. *Historijski zbornik* 71/2: 401-439.

Sicurella, Federico Giulio. 2017. „The Language of Walls Along the Balkan Route“. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*.

Vallet, Elisabeth. 2019. „Border Walls and the Illusion of Deterrence“. U *Open Borders. In Defense of Free Movement*. Reece Jones, ur. Athens: The University of Georgia Press, 156-168.